

de licentia Episcopi in aliqua studiorum universitate. Ex quo patet clericum minorem non habentem beneficium amittere privilegium fori quoties vel habitum et tonsuram non deferat, vel si deferat non satisfaciat uni saltem ex illis tribus conditionibus. Quoad vero onus clerici gestandi habitum et tonsuram adverti debet, ad amittendum privilegium fori requiri depositionem habitus et tonsuræ constantem et permanentem, quæ nempe faciat arguere voluntatem relinquendi statum clericalem. Hinc si clericus occasione aliqua, et ad breve tempus deponat habitum clericalem quem solet gestare, non privatur privilegio fori. Ita respondisse S. Congregationem Concilii testatur Fagnanus *Com. in cap. 1. h. t. N.º 20.* Idem pariter dicendum de pœna privationis beneficii contra clericum non gestantem habitum et tonsuram statutam a Sixto V. in Constitutione '*Cum sacrosanctum*'. Scilicet non incidit in pœnam privationis beneficii, ac proinde non amittit privilegium fori clericus beneficium possidens qui aliquando intermiserit gestantem habitum et tonsuræ. Ita *S. Congreg. Concilii die 6. Oct. 1612.*

Immo sciendum est clericum incidentem in pœnam privationis beneficii ex Bulla '*Cum Sacrosanctum*' non amittere privilegium fori, nisi post latam a iudice ecclesiastico sententiam declaratoriam facti, scilicet clericum deseruisse habitum et tonsuram. Ita *S. Congregatio in cit. resolutione d. 6. Oct. 1612.*

Ratio harum dispositionum est quia clericus solitus gestare habitum et tonsuram, si aliquando consuetudinem intermittat, non illico dicendum est propositum immutasse. In materia insuper pœnali et odiosa amissionis privilegii factum non dicitur, quod factum non durat. *Arg. cap. 3. De Verb. signif. et cap. Ad nostram. 8. De Regular.*

41. *Quæri* potest quid sit dicendum de potestate Episcopi circa clericos, qui non observantes requisitas condiciones Concilii Tridentini in *cap. 6. Sess. 23. De Ref.* amiserint privilegium fori.

Ex resolutione S. Congregationis in *Causa Leodiensi. 12. Nov. 1630* confirmata a Summo Pontifice Urbano VIII. ann. 1634 die 1. Augusti potest Episcopus revocare ad suum tribunal clericum, qui amisit privilegium fori; ratio est quia privatio privilegii est contra personam clerici non vero in præjudicium auctoritatis ecclesiasticæ. Verum post declarationem Summi Pontificis Pii IX. datam *d. 20. Nov. 1860* per organum S. Congregationis Immuni-

tatis Ecclesiasticæ immutata videtur esse dispositio juris hac in re. Nam in casu amissionis privilegii fori ob non servatas condiciones tridentinas *c. 6. Sess. 23.*; jubet Pontifex clericum omnia amittere illico privilegia status clericalis et considerandum esse ac tractandum ceu personam mere laicam. Jam vero persona mere laica in causis civilibus et criminalibus, non Episcopo sed tribunali civili subijcitur.

TITULUS III.

De Libelli Oblatione.

In præsentī titulo incipit tractatio de ordine judiciali. Postquam visum est quid sit iudicium, et in quo foro iudicium sit tractandum, de introductione iudicii agit B. Raymundus.

1. Quamvis olim *libellus* a *citatione* distingueretur ita ut libellus esset scriptum actoris, in quo factum seu speciem et petitionem exponebat, et citatio esset iudicis mandatum reo missum ad comparendum, tamen hodie revera non distinguitur unus ab alia, et idem est citatio ac libellus introductivus iudicii. Etenim idem scriptum continet intentionem actoris et mandatum iudicis, quo reus vocatur ad comparendum coram eodem iudice, ut petitioni actoris satisfaciat. Definitur vero libellus juxta sensum decretalium '*Brevis scriptura clarā et explicitam continens intentionem actoris vel accusatoris*'. *Brevis scriptura* quia ut valeat scripto confici debet; breviter vero intentionem actoris exprimit, nam non est revera defensio juris, sed potius est index facti et tituli petitionis propositæ contra reum. *Clara* debet esse citatio, est enim fundamentum pro determinando statu quæstionis, et in controversiis circa limites et materiam quæstionis attenditur plurimum intentio expressa in libello introductivo iudicii. Hæc intentio actoris tria debet continere 1º *factum*; 2º *Quid et quantum* petat actor; 3º *Causam seu titulum*, ex quo petat. Dicitur *accusatoris* vel *actoris*, quia actor proprie in civilibus, accusator in criminalibus locum habet.

2. *Quæritur* utrum actor possit libellum immutare vel emendare. Immutatio libelli contingit cum ob errorem in causa petendi, seu in titulo juris quod vindicatur, vel in actione instituta corrigendus sit libellus, et alia causa ponenda est, aut alia actio instituenda. Ita ex. gr. si quod quæsitum est ex mutuo quærendum

sit ex titulo venditionis vel locationis. Correctio hujusmodi censetur afficere libelli substantiam. Emendatur vero libellus cum corrigendus sit defectus accidentalis vel circa quantitatem rei petitiæ, vel circa extensionem obligationis, vel circa obscuritatem petitionis. Hinc emendatio relinquit integram causam petendi et actionem institutam, et consistit in restrictione vel ampliacione petitionis, vel in explicatione dubiæ locutionis. Hisce positis actor potest libellum mutare judici oblatum ante litis contestationem non vero post litem contestatam. Sed si mutatio fiat post litem contestatam debet recedi a priori introducto libello et judicialis instantia renovari. Hoc principium fulcitur *l. Edita actio. C. De Edendo* et *l. Nemo. C. De Jurisdictione omnium judic.* Ratio utriusque partis est quia ante litis contestationem revera inceptum non est iudicium, neque reus ullam suscepit obligationem insistendi in defensione proponenda contra determinatam actionem sibi intentatam. E contra post litem contestatam determinatum est punctum quæstionis, et censetur initum fuisse quasi contractum inter actorem et reum decertandi in actione proposita. Quod si actori liceret actionem vel titulum petitionis mutari, mutaretur iudicium et frustra reus pararet congruam defensionem contra iudicium sibi intentatum. Nam posset facile eludi ab actore per mutationem petitionis.

Merito igitur statutum est actorem inducentem immutationem post litis contestationem teneri ad novum iudicium instituendum, et ad factas expensas reo fundendas. Hinc si actor causam petendi seu titulum suæ actionis non probat, succumbit in iudicio, quamvis aliam causam probet. Ita *C. 3. §. Cæterum. De Sent. et Re jud. in VI.* Iudex enim sententiam ferre debet juxta petitionem libelli, et causa non probata, non potest ultra petita iudicare. *Cap. Dilectus. 2. De ordine cognitionum et 24. De Accusationib.*

3. Emendatio libelli fieri potest ab actore etiam post litem contestatam usque ad sententiam exclusive. Quare si minus petierit quam petere potuisset, non impeditur actor quominus sub eadem jam instituta actione plenum postulet sibi debitum. Ratio est quia per emendationem non mutatur natura quæstionis, et reus non debet renunciare defensionem, quam sibi jam præparaverat. Quod si emendatio restrictionis non fiat ab actore et ex exceptione proposita a reo iudex restringat sententia sua petitionem, actor assequetur expensas pro rata victoriae, reliquæ reo condonantur.

Verum ad melius tutandum jus actoris, et vitandum periculum emendationis solent adjici in libello clausulæ, quæ dicuntur *salutares* in hunc ferme modum. Scilicet exposito facto additur 'Super his omnibus peto mihi justitiam fieri omni meliori modo et forma, qua de jure fieri potest. Quod si agatur de solutione facienda a reo, adjici solet clausula 'Solutio fiat in exposita quantitate, sin minus in ea quantitate, quam iudex decreverit.' Per hanc clausulam censetur actor omne suum jus repetere, quamvis de omnibus et singulis rebus non meminerit in libello.

De Citatione.

4. Quamvis nostris moribus libellus introductivus iudicii cum citatione confundatur et unum pro altero nuncupetur, tamen citatio poterit optime a libello distingui, et revera jure decretalium distinguebatur. Nam libellus directe actorem respicit, cujus intentionem refert, citatio vero directe respicit reum, qui mandato iudicis parere tenetur.

Definiri potest 'Actus legitimus, quo quis ex mandato iudicis vocatur in iudicium, juris experiundi causa'. Citatio revera est initium iudicii, quatenus secumfert actum iudicis imperantis in personam rei. Citatio alia dicitur *juris*, alia *ab homine* quemadmodum innuit *Clem. 2. Multorum. De Pœnis*. Citatio juris locum habet cum ipsa lex statuit tempus intra quod reus debeat comparere coram iudice, ad sese defendendum vel purgandum. Exemplum habemus in *cap. 1. de Election. in VI.* ubi tum qui electi sunt ad dignitatem ecclesiasticam, tum qui electionem impugnant tenentur adire Sedem Apostolicam intra certum tempus. Quo in casu ipsum jus vocat ad Sedem Apostolicam. Citatio fit ab homine quando ex iudicis mandato procedit. Hæc vero citatio dividitur ut alia sit *publica*, alia *privata*. Publica citatio est, quæ fieri solebat voce præconis, modo autem fieri solet vel per edictum in publico loco, ex. gr. ad valvas Ecclesiæ affigendum, vel per insertionem in publicis foliis intimatur, et dicitur *citatio edictalis*. Hæc porro citatio in praxi adhibetur cum reus latitat, aut est incerti domicilii. *Cap. Causam quæ. De Dolo et Contum.* Privata citatio ea est, quæ fit directe in personam rei, cui absque strepitu intimatur. Quæ citatio subdividitur in *verbalem* et *realem*. Verbalis quæ fit vel per nuncium seu apparitorem, vel

magis ordinarie per litteras iudicis in forma authentica directas reo. Realis est, quæ fit per capturam personæ citandæ.

Citatio etiam dividitur in *simplicem* et *peremptoriam*. Simplex citatio est, quæ non reddit reum contumacem priusquam tribus vicibus repetita fuerit, et congruum temporis intervallum reliquerit. Peremptoria est quæ pro tribus simplicibus decernitur, et congruum tempus, quod assignatur, dicitur assignari peremptorie. Seu ita decernitur et præfinitur per unam citationem tempus, ut eo elapso nisi comparuerit citatus, habeatur uti contumax.

Tandem citatio alia est *generalis*, alia *specialis*. Generalis qua ad iudicium vocantur, quicumque putaverint rem in iudicio gerendam interesse sibi. Specialis est citatio qua certa vel certæ personæ in jus vocantur.

De Necessitate Citationis.

5. Citatio in §. *fn. Inst. De Poena temer. litig.* dicitur litis fundamentum seu prima pars iudicii. Quare ut reus conveniatur prorsus necessaria est, nisi reus jam fuerit in iudicio. Hinc iudicium contra absentem non citatum nullius roboris est. *Cap. 10. De Constit.* Citatio enim spectat ad naturalem defensionem, quæ uti vidimus necessaria est non solum in solemnibus iudiciis, sed etiam in summariis et œconomicis. *Clem. Sæpe contingit. De Verbor. Signif.* Quæ ratio etiam validior evadit ex praxi hodierna uniendo in citatione libellum introductivum iudicii, seu expositionem facti et intentionem actoris. Hinc ex citatione reus non solum diem iudicii cognoscit et locum, sed etiam causæ punctum, et titulum actionis contra se intentatæ. Excipi potest casus iudicii criminalis, in quo evidenter constet de crimine et de rei culpabilitate, ita ut nulla defensio eidem possit aptari. *Cap. 5. §. Præterea. De Appellationib.* Hinc notorietas criminis et auctoris non sufficit ut omittatur citatio rei, sed requiritur ut nulla possit esse rei defensio. *Arg. cap. ult. De Off. Deleg. in VI°. et cap. Scelus 21. caus. 2. q. 1.* In quo sermo est de condemnatione Lotharii regis absentis et non citati, ob crimen omnibus manifestum in duabus feminis assumptis commissum.

6. Non semper tamen perfici potest citatio personalis et specialis. Nam si ignotum sit quot et qui causam habeant in negotio, nequeunt singuli ad tribunal vocari. Quare per edictum citan-

tur in genere omnes interesse habentes. *Cap. ult. De Elect. in VI°.* In quo statuitur post electionem factam in Ecclesia per edictum invitari omnes quorum interest, ut si velint intra certum tempus coram iudice competente electionem impugnent. Idem servatur in collationibus beneficiorum juris patronatus. Animadvertendum vero est hodie in iuribus civilibus, ubi jus competat certis personis, non valere citationem generalem contra interesse habentes, quamvis ignoretur quinam ipsi sint.

De Tenore Citationis.

7. Requiritur 1°) ut apponatur nomen iudicis citantis, et insuper exprimatur utrum ex jurisdictione propria et ordinaria procedat, vel ex delegatione iudicium instituat. Hæc conditio requiritur ut reus possit cognoscere illico an iudex sit necne competens, an suspectus, et an teneatur vel non ad comparendum. Et si sermo sit de iudice delegato, tenetur iudex ostendere partibus authenticum exemplar mandati delegationis. Si enim iudex delegatus non probaverit delegationem, ejus intimatio non attenditur *Cap. 31. De Offic. Jud. Deleg. et cap. 2. De Dilation.*

2°) Debet exprimi nomen et cognomen rei citandi ita clare et distincte, ut cum alio non confundatur. Quod si contra fiat licet reus contumax sit, non potest contra eum sententia executioni mandari. *Capp. 34. et 36. De Rescript.* Si vero sermo sit de corpore morali sufficit ut in jus vocetur superior, qui eidem præest.

3°) Exprimi debet diserte nomen et cognomen actoris. Iudex enim in iudiciis privatorum exercet officium mercenarium, seu insistere debet instantiæ, et ab ea movetur ad cogendum reum ut compareat.

4°) Requiritur ut exprimatur causa seu intentio actoris. Immo quia hodiernis moribus libellus conjungitur cum citatione, in citatione petitio actoris fulcitur etiam titulo suo, seu exprimitur causa petendi. Qua cognita videt reus, utrum possit nec ne tueri vel renunciare debeat juri oppugnato ab actore. *Cap. Præterea de Dilationibus. Tit. VIII. et cap. 3. h. t^o.*

5°) Exprimi debent locus et dies iudicii ad comparendum. Dies vero assignari debet ita ut sit a) certus nempe determinatus, b) justus seu legitimus, scilicet non feriatuus. Diebus enim

feriatis nemo potest compelli. *Cap. ult. De Feriis.* c) Terminus seu dies adsignatus debet esse opportunus, videlicet debet haberi ratio distantiae loci iudicii a loco in quo commoratur reus. In ipsis codicibus determinantur dies pro diversitate distantiarum. Si autem tempus peremptorium sit minus breve, effectum contumaciae non gignit.

Porro citatio fieri debet per ministrum ad hoc deputatum, qui citationis exemplar debet reo ipsi tradere, aut ejus procuratori, vel in ejus domicilio relinquere, vel coram testibus, in domibus ubi versari solet affigi. Minister vero hic deputatus iudici referre debet factam fuisse intimationem citationis, seu citationem praesentatam fuisse reo tali loco et die. Ministro autem haec referenti creditur, nisi contrarium probetur et ejus relatio in acta iudicii inserenda est.

De Effectibus Citationis.

1°) Primarius effectus citationis est, ut reus iudici legitime citanti respondere teneatur.

2°) Cum uti vidimus per citationem desinat esse res integra et iudex incœperit exercere jurisdictionem suam, hinc si sermo sit de iudice delegato, effectus citationis est ut ejusdem potestatem perpetuet. *Capp. 20. et 30. De Off. Deleg.* Quare si e vivis excedat delegans, vel cesset esse iudex, post emissam citationem a delegato, jurisdictio delegati non cessat.

3°) Si natura causae patiatur praevencionem, seu si possit causa a pluribus cognosci, citatio ab uno iudice missa, praevencionem inducit in ejus favorem.

4°) Si ad reum citatum pervenerit citatio, aut si per eum steterit quominus non pervenerit notitia citationis missae, inducit litis pendentiam, seu verificatur principium juris *'Ut lite pendente nihil innovetur.'* *Clem. 2. Ut lite pendente.*

5°) Facit rem litigiosam, seu objectum quaestionis incipit esse sub iudicis potestate, ita ut alienari nequeat. *Auth. litigiosa. Cap. De litigiosis.*

6°) Per citationem interrumpitur praescriptio, quae inceperat in favorem possessoris alicujus rei, vel quasi possessoris juris. *L. 3. et l. 4. Cod. De Praescript. 30 vel 40 annor.* Ratio est quia citatio tollit aut suspendit bonam fidem, quae ad praescriptionem continuandam necessaria est. — Animadvertendum ultimo loco est

citationem invalidam nullum producere effectum, atque haberi ceu non factam. *Clem. Causarum 3. §. fin. De Election. Et cap. ult. De feriis.* Verum si reus citatus sciens et volens compareat, censetur firmari citatio, et acta quae exinde subsequuntur, sustinentur.

TITULUS IV.

De Mutuis Petitionibus.

1. Mutua petitio nihil aliud exprimit quam *conventionem* ex parte actoris et *reconventionem* ex parte rei. Dicitur vero reconventio seu reciproca petitio, quia exprimit actionem quam instituit reus contra actorem ut ab eo aliquid petat. Quare in eodem iudicio locum habent binae petitiones. Quod ut intelligatur sciendum est iudicia alia dici posse *simplicia* alia *duplicia*. Iudicium simplex illud est in quo actor petit et reus respondet proponendo exceptionem. Duplex vero illud est in quo iudicis sententia non minus in reum quam in actorem dirigitur. Hinc aliquo modo actor est simul etiam reus, et viceversa reus est simul etiam actor. Exemplum horum iudiciorum habemus in iudicio *familiae erciscundae* et de *communi dividundo*. Quibus in iudiciis tum actor tum reus communia, licet non semper paria, habent onera et jura, ac proinde non potest unus absolute absolvi vel condemnari, sed sententia ex natura ipsa iudicii et ministerio iudicis fertur in utrumque. Quandoque autem leges permittunt ut iudicia, quae vel natura sua essent simplicia, fiant duplicia ex facto et petitione rei, qui actorem reconveniat. Inducta haec legum dispositio est ut lites minuantur et plures quaestiones uno iudicio, si fieri possit, terminentur.

Definiri autem reconventio potest 'Reciproca actio rei contra actorem coram eodem iudice facta saltem ante conclusionem in causa vel ad destituendam, vel ad minuendam saltem virtutem et efficaciam petitionis ab actore propositae. Hinc ex. gr. si Titius Cajum citet ad solvendum 100 quae debebat ex mutuo, et Cajus creditor est Titii pro summa 70 scutorum ex titulo locationis et conductionis, Cajus potest reconvenire Titium pro hac summa, et idem iudex utrumque iudicium tractabit, unaque sententia complebit.

2. *Quaeritur* in quibus causis concedatur reconventio.